

En brik til puslespillet omkring Arons akvareller

Af Birte Haagen

*Angutisugssuk overmandet
under forsøg på drab.
Tegnet og skåret af Aron.*

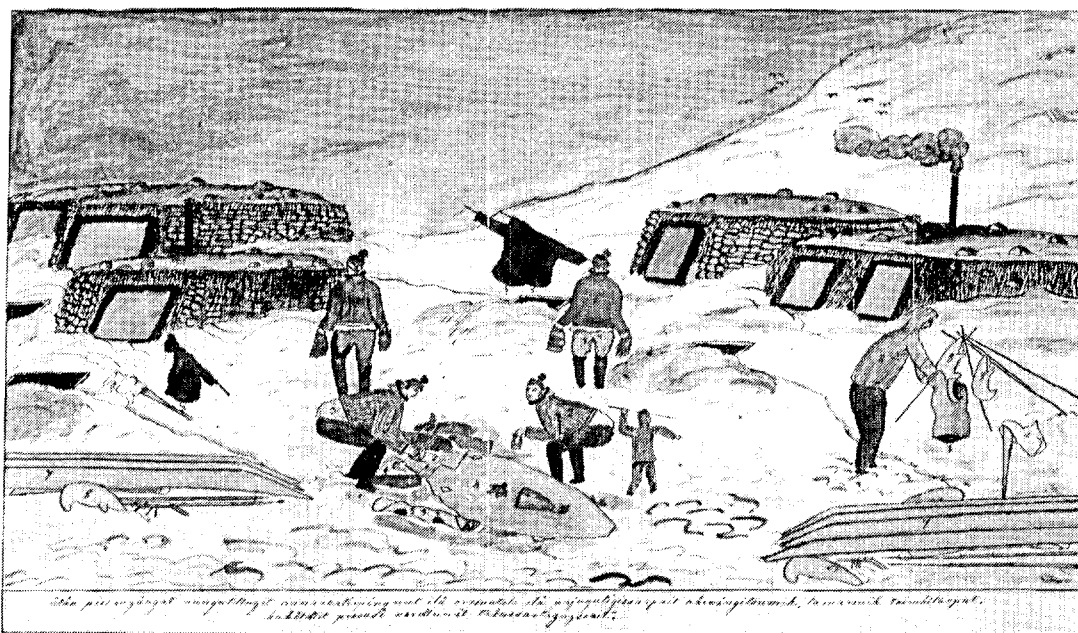
Siden 1982 har en del af Arons akvareller befundet sig i Grønland igen – endda i nærheden af hans fødested og bopæl Kangeq, hvor de i midten af 1800-tallet blev til. Kalaallit Nunaata Katersugassivia (KNK), Grønlands landsmuseum i Nuuk huser nu en samling af Arons akvareller og træsnit samt nogle af de stokke eller blokke han har skåret motiverne i og med hvilke, der kan laves tryk den dag i dag.

Akvarellernes rejser

Siden akvarellerne blev malet, har de krydset havet et par gange: Først fra Grønland til Danmark, så til Norge, derefter de fleste igen til Danmark, hvor de i 1905 kom på museum. – Men kun for at havne i en arkivkasse på en hylde i et magasin; ikke til at beskue for museumsgæsten! Heldigvis blev de fundet frem igen og enkelte vist på kunstudstillinger i 1960 og 70'erne. Det gælder for den samling, som Nationalmuseet i Danmark leverede tilbage til Grønland efter at den danske offentlighed havde haft mulighed for at se akvarellerne ved en udstilling. En del af

akvarellerne blev i Norge, hvor også de kom på museum, hvor de stadig er.

Nogle akvareller var rejst fra Grønland tidligere end omtalte samling. Præsten C. E. Janssen havde nogle ting med sig, da han på grund af sygdom måtte tage til Danmark i 1857 og hjælpepræsten C. Rosen havde sendt to serier på hver otte billeder med motiverne fra nordboernes møde med grønlænderne til formanden for »Det Kongelige Nordiske Oldskriftselskab« C. C. Rafn. (Disse befinder sig på Etnografisk Samling, Nationalmuseet). Inspektøren for Sydgrønland, Heinrich Rink sendte i 1861 en samling på 91 billeder hvoraf han angav, at 35 af akvarellerne samt 29 træsnit er udført af Aron til Kong Frederik d. VIII: »Prøver af Grønlændernes Tegninger samt af Træsnit og Lithographier udførte og trykte i Grønland i Aarene 1857–61.« (Samlingen befinder sig i Dronningens Håndbibliotek). Blandt billederne er illustrationen af det amerikansk/engelske flådebesøg i Nuuk i 1860. Nogle af de besøgende søfolk har erhvervet sig nogle grønlandske billeder og har taget dem med sig for at

Anskuelighedstegning, der viser sælflæsning. Hver ting er nummereret og forklaret på en liste under tegningen, som findes i Jansens grønlandske tegninger på Det Kgl. Bibliotek.

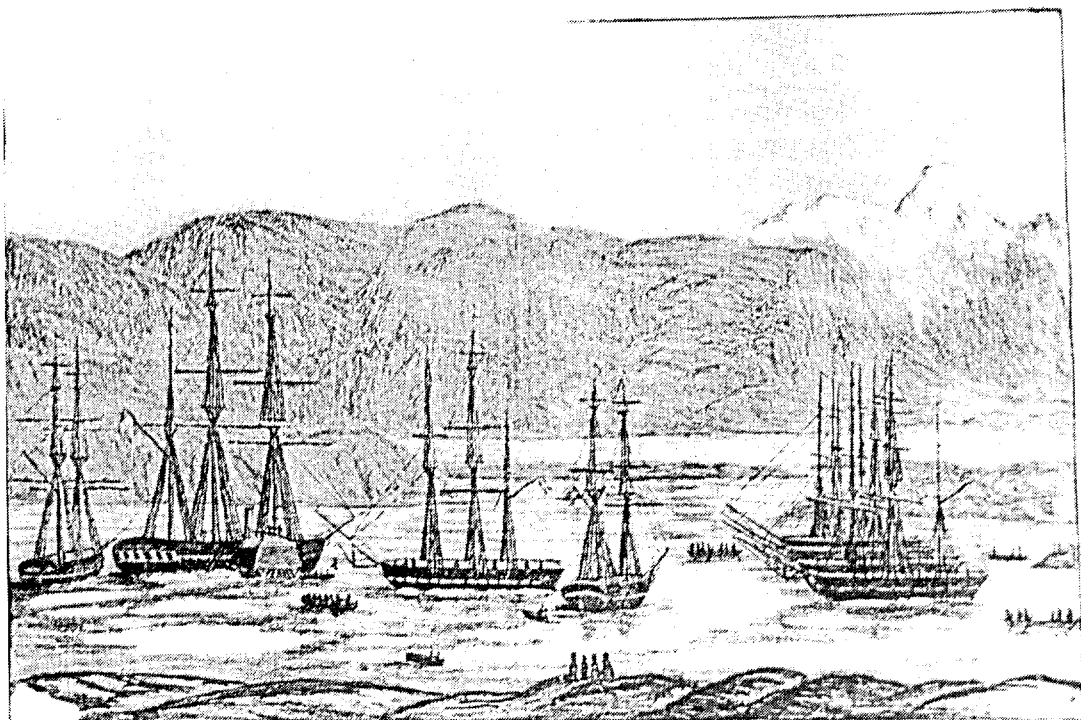
vise dem derhjemme noget om det fremmedartede land så højt mod nord. – Det var før fotografiapparatet blev hver mands eje!

Fem billeder er dukket op hos en kunsthandler i New York og det skulle ikke undre, om der er flere gemt. På Arons billede af besøget ses, hvordan søfolkene tuskhandler med grønlanderne – måske en grønlandsk harpun, beklædningsgenstand eller lignende gået i arv i gennem flere generationer af de besøgendes efterkommere?

Billede No. 4, JEHU

Heinrich Rinks enke Signe Rink sørgede for, at en samling af Arons akvareller kom til Nationalmuseet i København, hvor de blev opbevaret på Etnografisk Samling, indtil de i 1982 blev sendt

tilbage til Grønland som »rambuk« for en tilbageførsel af kulturværdier, hvilken de virkelig kom til at danne fortrop for. Inden billederne blev sendt til Grønland, blev de gennemgået og sammenholdt med sagnmanuskripterne på Det Kongelige Bibliotek; for de postkortstore billeder af illustrationer til sagn og fortællinger. Aron har forsynet hvert billede med et nummer gående fra 1 til 4 (en sjælden gang også 5 og 6). Men hvor de oprindeligt blev malet alle fire på ét stykke papir i foliostørrelse, er de senere blevet klippet fra hinanden og ligger enkeltvis fastlimet til opklæbningsark. Det er derfor ikke altid helt indlysende hvilke billeder, der hører til hvilken historie; især i de tilfælde, hvor der kun foreligger ét billede ud af en serie. Desværre var der ikke mulighed for at

Det amerikanske skib »Nautilus» og det britiske »Bulldog» på flådebesøg i Nuuk i 1860.

læse alle de 415 manuskripter på grønlandsk minutiøst igennem ved den lejlighed.

I samlingen var der et billede mærket No. 4 med teksten: »Jêhû Avîsinik ánorartárame siagdlilermat aligtorput. (Jehu har lavet sig en anoraq af aviser, da det begyndte at regne går den i stykker).« Billederne nummer 1 til 3 manglede tilsyneladende. Signe Rink havde givet billederne følgende kommentar på opklæbningsarket:

»En historisk Begivenhed: Det saakaldte Avispapir var Bladene af Biskop Poul Egedes latinske Grammatik, hvilken Ejeren til sin Sorg en Dag savnede og udlovede Dusør for, hvis Tyven vilde bringe ham den tilbage. Billedet her viser de sørgelige Rester af den vigtige Bog.«

Da det ikke var umiddelbart muligt at henhøre motivet til et af sagnmanuskripterne, var mulighederne åbne for, både at det kunne være en tilfældig avisside og en side fra den savnede latinske grammatik!

Lars Møllers »overføringsbilleder«

Familien Rink rejste fra Grønland i 1868 og billederne fulgte med dem. Det forekom derfor at være noget af et mysterium, at billederne blev brugt som illustrationer i forskellige publikationer fra trykkeriet i Nuuk – også efter 1868. Trykkerilederen siden H. Rinks tid og langt frem, Lars Møller »Arqaluk« var medvirkende, da Arons træsnit først kom i trykken og han overførte mange af Arons akvareller til trykning som litografier.

Aron-kenderen og -fortolkeren Eigil Knuth blev hos nogle bekendte præsenteret for en plakat med grønlandske billeder. Det var Aron! Men det var nogle andre billeder end dem Eigil Knuth kendte fra samlingen på Nationalmuseet. – Han søgte en løsning og fandt på »Arktisk Institut« en kuvert med kalker: »Lars Møllers »overføring« til lithografi af Arons tegninger«. Lars Møller havde altså kalkeret Arons billeder af, inden han rejste ud af landet; velsagtens for at kunne bruge dem som illustrationer efter at originalbillederne var tabt for ham. Derfor var det, at billederne dukkede op nu og da, og derfor var der også blandt de fra trykkeriet i Nuuk publicerede billeder nogle, som i original befinder sig på Universi-

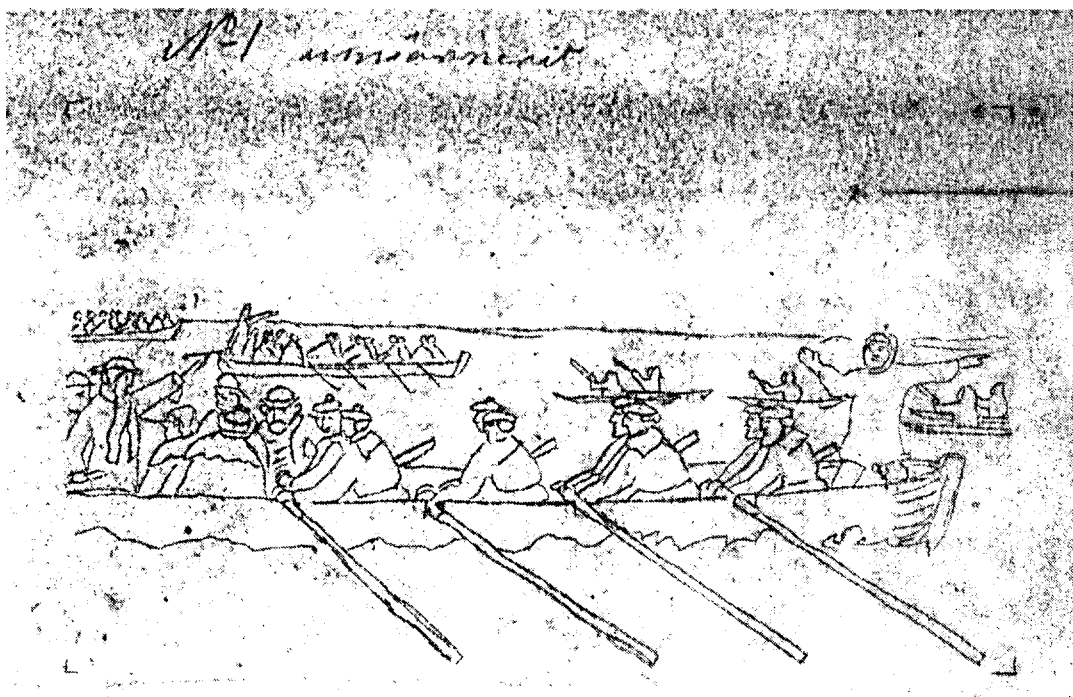
tetets Etnografiske Museet i Oslo. F. eks. er der fem akvareller som illustrationer i arvtageren som trykkerileder Kristoffer Lynges trebindsværk: »kalâtdlit oqalugtuait oqalualâvilo« (fortællinger og sagn), der udkom i Nuuk 1938–39.

På kuverten med kalker står: »43 stk Grønlandske Billeder efter Arons. 1868 Mai LM«. Men nu (1987) er der kun 25 gulnede kalker i kuverten samt en fortegnelse også over de, der har været i samlingen, men som nu er forsvundet. Blandt kalkerne er billedet af Jehu, No. 4 fra før; og i fortegnelsen er no. 1 til 3 også med. Alle fire billeder har påskriften: »umiarnarit« (forliset). På No. 4 er det dog rettet til: »umiarnermik« (om forliset).

Jehu har lavet sig en anorak af aviser. Da det begynder at regne, går den i stykker.

*Nº 4. Jigut Auisinik anoraktarame sigdloriarma!
sigdlorpuul*

De forliste ved Kitsisut er på vej til Kangeq; det er Eysa, der er kendtmand.

Umiarnermik, om forliset

Umiarnermik. – Der var faktisk en upubliceret fortælling blandt sagnmanuskripterne, som hed sådan! Ved gennemlæsning viste det sig at være den til billederne hørende fortælling, som Rink i januar 1868 havde skrevet ned efter Arons fætter Hendriks mundtlige beretning.

Om de skibbrudne

(fortæller Hendr., oversat af Karl Isaksen, »Doro«).

Kangeqboerne, der som sædvanlig roede i kajak, så engang et skib i nærheden af nogle skær ved Kitsissut. Skibet kunne ikke sejle mere, det var løbet på et skær. Nogle af kajakroerne sagde, at de nok

skulle komme til det, og da det allerede var ved at være aften roede de hjem og det viste sig at besætningen på det tidspunkt var gået fra borde. Næste morgen roede kajakmændene ud igen til Kitsissut ved Atorsuit, og det var tåge den morgen. Da de nærmede sig skibet opdagede de, at de skibbrudne skændtes meget og at de var bange for at nærme sig dem. Da de skibbrudne blev ved med at markere, at de skulle komme, kom de til dem og opdagede at de var rare. Kajakroerne blandede sig med dem. Da de roede tilbage til Kangeq tog de de skibbrudne med sig. Næste morgen pegede de uafbrudt i retning af skibet. Mange kajakker roede ud og opdagede, at skibet var ved at synke.

Da kajakmændene ankom til det forliste skib, behandlede de tingene, som de havde lyst til. En af dem, en rigtig sydlænding (Jehu), hældte sukker og tobak i vandet på skibet, fordi han ikke kunne lide dem.

Blandt kajakroerne var der en mand ved navn Jehu. Da de kom ombord på skibet fandt de i agter en masse stof og en masse andre ting, som de samlede. Den store Jehu var også med til at samle, og når han opdagede, at det, han samlede op, var for åbent smed han det ud igen. De åbnede en masse skuffer og tog en masse stof og noget andet. De åbnede skuffer og så da noget hvidt, som viste sig at være aviser. Jehu undersøgte dem, og da de var gode, tog han dem til takke. De samlede en masse op og fyldte deres kajakker med det. Da de skulle ro hjem sank skibet. De roede hjem, og nåede sikkert til deres bosted. De prøvede at forære qallunakkerne af de ting de havde med, men qallunakkerne ville ikke have

noget, Jehu syede anorakker af det stof han havde med, og den dag begyndte det at småregne, noget som var dårligt for stoffet. Endnu mens Jehu havde sin anorak på, faldt den af og var således helt ubrugelig. De mange skibbrudne blev i Kangeq og de viste sig at være særdeles venlige. Om sommeren da der kom et skib til Nuuk, tog de til Nuuk og sejlede med skibet til Europa. De havde ikke hørt fra dem siden.

Forliset kender vi også til gennem mineralogen K. L. Giesecke, der i sin *Mineralogisches Reisejournal über Grönland* om sit ophold i Godthaab i 1809 om torsdag d. 25. august skriver:

Ankommet til Kangeq trækker en af mændene børtøj ud af sin pose, mens han græder.

»Abends kamen Grönländer von den Kookinseln mit der Nachricht, dass sie dorten Stükke eines gescheiterten Schiffes gefunden hatten ... (Om aftenen kom grønlandere fra Cookøerne med underretning om at de havde fundet dele fra et forlist skib ...)

Billederne No. 1 til 3 befinder sig på museet i Oslo og motiverne er altså europæernes møde med grønlandere i nyere tid. Har det været derfor Signe Rink ikke har tillagt dem så stor betydning? I hvert fald tog hun dem ikke med blandt de billeder, hun bedømte til at være mytologisk og etnografisk betydningsfulde og udtryk for det hun kaldte ægte folkløse og som hun tilbød Natio-

nalmuseet i Danmark. I sin kommentar til Jehu-billeder tillægger hun avisanorakken langt videre betydning end der er belæg for og hun er øjensynlig ikke klar over billedernes indbyrdes sammenhæng. Fælles for motiverne på billederne i Oslo er, at de illustrerede møder, hændelser og sammenstød europæere og grønlandere imellem og Signe Rink har ikke fundet det rigtigt at lade dem indgå i det materiale, der på videnskabelig måde skulle medvirke til at danne eftertidens bedømmelse af inuit-samfundet.

Lidt om træsnittene

Af og til dukker træsnit fra Arons hånd op. Selve træstokkene med ialt 62 forskellige motiver er nu samlet på KNK,

Ar 4 unmanuscript

Jebu med sin anorak af avispapir. (Sammenlign side 277).

Grønlands Landsmuseum i Nuuk. Der er aftryk af dem på Kobberstiksamlingen ved Statens Museum for Kunst i København i hvis registratur der står: »Grønlandsk grafik. Aron fra Kangeq (1822–1869). 1–13. Illustrationer til Hinrich J. Rink: »kalâtdlit oquallulitua-liait« (grønlandske sagn) Godthaab 1859ff. Stokkene blev dog beskaaret, da de genanvendtes i Rink: Eskimoiske Eventyr og Sagn, Kbhvn. 1866. De 13 blade er nytryk, der blev taget i 6 eksemplarer af de beskaarede stokke, trykt ca. 1935 hos F. Hendriksen. Stokkene opbevares i Godthaabs trykkeri.»

Det var på inspektør Daugaard-Jensens initiativ at stokkene i 1935 blev sendt til København, hvor der blev taget

aftryk af dem til opbevaring i Kobberstiksamlingen. De blev sendt tilbage til det nye bogtrykkeri i Nuuk og anledningen har vel været netop dette nye trykkeri: Der blev holdt flyttedag og træstokkene dukkede op igen. Ved samme lejlighed dukkede litografi-sten op og i 1960 gav daværende leder af bogtrykkeriet Anda Holm disse og træstokkene til KNK, Grønlands Landsmuseum.

Sommeren 1967 dukkede flere træstokke frem. Denne gang i København. Ingeniør Knud Fæster havde fået dem forærende i Grønland og hans kone Agnete, der var pædagog, reddede dem, da han ville kassere dem. Hun mente, at om ikke andet kunne børn have glæde af dem. Hun viste dem til en lærer, som

»Kunuk smed manden med de lamme ben ned på jorden.« Tegnet og skåret af Aron fra Kangeq.

viste dem til kunstneren Jens Rosing, der straks var klar over, hvad det var han stod med i hånden. Agnete Fæster kom i kontakt med Eigil Knuth, som naturligvis blev fyr og flamme for at få dem til Grønland. Enden på det blev, at Ebbe Munck, Knuths gamle rejsefælle, der nu var hofchef på Amalienborg, købte dem, sørgede for aftryk til Kobberstiksamlingen og gav tronfølgerparret Margrethe og Henrik dem med som gave til Grønlands Landsmuseum, da de besøgte Grønland i forbindelse med 250-året for missionæren Hans Egedes ankomst dertil. I Grønland er der i tidens løb lavet tryk med de derværende stokke og da trykkene ikke er nummererede er det svært at sige noget om mængden og alderen. Et fingerpeg kan dog papiret, som trykket er udført på give. Det sker ind imellem at sådanne tryk dukker op, især naturligvis blandt folk med tilknytning til Grønland. Måske vil der også dukke flere træstokke

frem? Stort set må det dog nok antages, at motiverne er kendt gennem Rinks publikationer og avisen atugagdlitutit.

Det var altså et stort materiale at arbejde med for Lars Møller, »Arqaluk«, også efter at akvarellerne var rejst fra Grønland, og han brugte det flittigt ligesom også hans arvtagere i trykkeriet brugte træstokkene i forskellige publikationer. Så Aron og hans kunst kendes viden om og af ethvert barn i Grønland. Efter at akvarellerne kom tilbage har en rockmusikgruppe ladet sig inspirere af Aron og som hyldest til og i anerkendelse af hans betydning for den grønlandske befolkning kalder de sig »Aalut«, Aron.

Tak til Marie Rosing-Asved for hjælp til tydning af fortegnelse over kalkerne samt oversættelse af billedteksten, samt til Karl Isaksen »Doro« for tydning og oversættelse af »umiarnerit«.